

מפגש חמישי

חיובי, שלילי, מעניין

ר ק א

אנו נוטים לשפוט רעיונות, מצבים או פתרונות מתוך עמדה שוללת או מחייבת בהתאם לתפיסותינו. חש"מ - חיובי, שלילי, מעניין - הוא כלי חשיבה שמעודד את החושב לבצע הערכה של מצב או בעיה לפני שהוא שופט אותם: להתייחס לנקודות חיוביות, להתבונן בנקודות שליליות ולבחון נקודות מעניינות, ורק לאחר ביצוע "סריקה" שכזאת, להגיע לכלל שיפוט או מסקנה.^①

בעזרת חש"מ אנו בוחנים דברים מעמדה מסוימת ומהיפוכה, אך איננו מסתפקים בכך, ומוסיפים ובוחנים היבטים וכיוונים אחרים, לאו דווקא חיוביים או שליליים אלא מעניינים. כיווני מחשבה מעניינים יכולים להאיר באור חדש את המצב או את הבעיה שבה אנו עוסקים ולפתוח פתח לרעיונות יצירתיים. בסופו של דבר, הם גם יעזרו לנו לקבוע עמדה לחיוב או לשלילה, אם יש צורך בכך.

א ש ר ה

הילדים יכירו ויתרגלו את כלי החשיבה חש"מ.

פ א י ל ו ת

פצילות ו זה רציון
(פצילות אישית ופצילות במליאה)

א. כותבים על הלוח חמישה רעיונות או מצבים:

1. מדען מצא דרך להאריך חיי אדם ל-300 שנה. האם לדעתך הוא צריך לפרסם את תגליתו ברבים?
2. יש הרוצים לסגור את רחוב בר-אילן בירושלים בימי שבת.
3. על-מנת למנוע פיצוץ אוכלוסין בכדור הארץ, הוצע להגביל את הילודה לשני ילדים בלבד לכל משפחה.
4. מכשף יכול לגלות לך את העתיד בפרטי-פרטים. האם תרצה לדעת?
5. "ויאמר אלוהים: לא טוב היות האדם לבדו, אעשה לו עזר כנגדו" (בראשית ב' 18).

ב. כל ילד בוחר רעיון אחד וכותב בקצרה את דעתו עליו.

ג. הילדים קוראים בפני המליאה את עמדותיהם. במהלך הקריאה המדריך רושם את דברי הילדים על הלוח בשלושה טורים: טור למשפטים בעד הרעיון (לא חשוב איזה רעיון), טור למשפטים נגד הרעיון וטור למשפטים שאינם בעד או נגד באופן מפורש.

לתשומת לב המדריך

① תשובות לשאלות אלה חושפות את הנטייה להסתפק בנקיטת עמדה לחיוב או לשלילה בלבד וממחישות את הצורך בחש"מ.

① כלי החשיבה חש"מ פותח על ידי אדוארד דה-בוננו. ראה ספרו למד את ילדך לחשוב, הוצאת מכון ברנקו וייס, ירושלים, 1993.

שינוי מבפנים

ד. לקראת המשך הפעילות, המדריך מנחה דיון בעזרת השאלות האלה:

1. מה משותף למשפטים בכל טור?
2. האם הטורים זהים בגודלם? מדוע?
3. לכמה ילדים יש משפטים שמופיעים בכל הטורים? מדוע?
4. האם חשוב שיהיו משפטים בכל טור וטור?

פעילות 2 נא להכיר: חש"מ

(פעילות במליאה)

א. המדריך מסביר מהו חש"מ, מה פירוש ראשי התיבות ומה עומד מאחוריהם (ראה הסבר לנושא המפגש).

ב. הילדים מפעילים חשיבת חש"מ, בדרך תחרותית:

1. מחלקים את הילדים לשתי קבוצות.
2. מציגים בפניהם מצב דמיוני:

תארו לעצמכם שהייתם יכולים לקרוא מחשבות של אנשים אחרים.

3. במשך חמש דקות בלבד, קבוצה אחת מעלה כמה שיותר היבטים חיוביים של המצב שתואר, והקבוצה השנייה מעלה כמה שיותר היבטים שליליים.
4. הקבוצות מקריאות את שכתבו. כל היבט מזכה את הקבוצה בנקודה אחת.
5. לאחר שלב זה מגיע השלב המעניין: כל קבוצה בתורה מתבקשת להעלות היבט מעניין אחד לגבי המצב שתואר. כל היבט כזה מזכה בשתי נקודות.
6. שואלים את הילדים מדוע לדעתם אנו מעלים היבטים מעניינים של המצב.

דוגמא לציורים ראו בנספח בעמ' 58.

לתשומת לב המדריך

כדי להעלות נקודות מעניינות אפשר להציע לילדים להשתמש במשפטים כמו:
מעניין מה יקרה... (לדוגמא: מעניין מה יקרה בזמן בחינה בבית-הספר; מעניין מה יקרה כשהיו לידי כמה אנשים; איך אדע מי חושב מה?).
מה היה קורה אילו... (לדוגמא: מה היה קורה אילו היינו יכולים לקרוא מחשבות של אנשים רק כאשר אנחנו נוגעים בהם; מה היה קורה אילו היינו יכולים לקרוא את מחשבותיהם של אנשים בעתיד, או בעבר?).
למה אתה מתכוון כשאתה אומר... (לדוגמא: למה אתה מתכוון כשאתה אומר "קריאת מחשבות"? האם קריאת מחשבות נעשית גם ממרחק, דרך טלפון, כאשר החושב נמצא בתנועה?).
היבטים שאינם מסווגים על-ידינו (לפחות במבט ראשון) כחיוביים או שליליים שייכים לסעיף היבטים מעניינים.

קישור בין נושאים

בשלב החשיבה על ה"מעניין", כדאי להשתמש גם בטכניקות שונות שהכרנו, כגון מלה אקראית, סיעור מוחות וכדומה.

פצילות 3 חש"מ מוסיקלי (פצילות במליאה)

ריבוי תשובות

- א. הילדים מסתובבים בחדר ונוגעים בחפצים שונים. ברקע מושמעת מוסיקה.
- ב. עוצרים את המוסיקה בפתאומיות ומבקשים מאחד הילדים לומר משהו חיובי או שלילי או מעניין על החפץ שבו הוא נוגע (נותנים לילד רק אחת משלוש האפשרויות, בלי אפשרות לבחור).
- ג. אם הילד מצליח, הוא מקבל נקודה.
- ד. אסור לילד לגעת באותו חפץ פעמיים ואסור להגיד נקודות חיוביות/שליליות/מעניינות שכבר נאמרו.
- ה. המנצח הוא זה שצבר את מירב הנקודות.

פצילות 4 חש"מ אקטואלי (פצילות אישית)

רגשות במפגש

- א. מחלקים לילדים עיתונים שונים וכרטיסים ריקים.
 - ב. הילדים גוזרים מהעיתון דעה, רעיון או תמונה, ומדביקים על כרטיס.
- מתחת לקטע המודבק הם רושמים כמה שיותר נקודות חיוביות, נקודות שליליות ונקודות מעניינות על הכתוב בו.

כלי החשיבה חש"מ עוזר לחשוב על נושא או לדון בו באופן שרגשות ודעות קדומות אינם מטים את השיפוט.

לתשומת לב המדריך

פעילויות 2-4 מסודרות בסדר עולה מבחינת הקושי. בפעילות הראשונה כל קבוצה מעלה יחדיו חיבט מסוג אחד בלבד. בפעילות השנייה כל ילד מעלה חיבט מסוג אחד בלבד. בפעילות השלישית כל ילד צריך להעלות בעצמו חיבטים חיוביים, שליליים ומעניינים גם יחד.

פצילות 5 חש"מ צל חש"מ (פצילות במליאה)

חשיבה צל חשיבה

- א. מעלים עם הילדים היבטים חיוביים, שליליים ומעניינים של שיטת חש"מ.
- ב. המדריך שואל את הילדים:
האם יש מישהו שקל לו להעלות היבטים מסוג מסוים דווקא? (למשל, ילד שקל לו יותר להעלות היבטים שליליים).
האם יש מישהו שבחיי היומיום נוטה לחשוב בכיוון מסוים? (למשל, ילד שנוטה לחפש את הנקודות החיוביות בכל דבר).

לאחר שהוצגה שיטת החש"מ, הציעה סיוון שיטת חשיבה משלה:

חלום שאלה מציאות

מעניין לראות את ההקבלות בין שתי השיטות, ובפרט בנושאים האלה:

- חלום - חיובי
- מציאות - שלילי
- שאלה - מעניין

אני ומהפגש

כל ילד מסכם את חוויית המפגש בדף משוב אישי.

אני הילדים

ציטוטים מדפי אני והמפגש שנרשמו בעקבות מפגשים בנושא חש"מ:

שרון:

"התעניינתי והרגשתי שזה באמת חשוב."

מיקי:

"נראה לי שחש"מ זו שיטה טובה מפני שאם יש יותר חיובי, יודעים שזה כדאי, ואם יש יותר שלילי, יודעים שזה לא כדאי, ואם יש הרבה מעניין, אז בכלל יותר טוב."

מיכל:

"הרגשתי שאני בעולם אחר."

דוגמאות לעבודות ילדים

חש"מ במילים ובציור:

מה היה יום יפה
ועצמו
למחרת
היה יום יפה
ועצמו
למחרת

מה היה יום יפה ועצמו	למחרת (אחרי, לפני, אחר, לפני)
לא היה שום סבל ביום זה אשר היה יום יפה ועצמו למחרת	היה יום יפה ועצמו למחרת אשר היה יום יפה ועצמו למחרת

